TASARIMDA DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIM-MEKAN ve GRAFİK TASARIM İLİŞKİSİ

Doç. Dr. Rana KUTLU
İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Türkiye
r.kutlu@iku.edu.tr

ÖZ
Günümüzde başarılı tasarımların multi-disipliner yaklaşıma ve çalışmalara açık olduğunu görmekteyiz. Bir etkileşim ve deneyim yeri olan mimari; işlevsel, estetik tasarım özellikleri ile kullanışlı sanatsal bir üretim olmanın yanı sıra kurumsal kimlik çalışmalarının mekan aracılığıyla kullanıcıya aktarıldığı bir fiziki ortam, yaşam alanıdır. Tasarım anlayışı ve algılanışı, biçimlerin ve ifade ettikleri anlamların zamanla değişim göstermesine sebep olurken, son yıllarda, tasarım alanında da diğer alanlarda olduğu gibi küreselleşme ve artan rekabet koşulları nedeniyle ürün bazından hizmet sektörüne kadar değişen çeşitlilikte, markalaşma-kimlik belirleme sorunu önem kazanmıştır. Bu çalışmada, mekan tasarımının kullanıcı algısı üzerindeki etkisi mimari, iç mimari ve grafik tasarımı ara kesitinde karşılaştırmalı olarak ele alınmış, mekan tasarımında kimlik ve konseptin belirlenmesinde etkili anlam aktarım araçları üzerinden ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mekan, Grafik Tasarımı, Disiplinlerarası Etkileşim

AN INTERDISCIPLINARY APPROACH AT DESIGN- SPACE AND GRAPHIC DESIGN INTERACTION BETWEEN INTERIOR

ABSTRACT
Nowadays the concept of "identity" is worked on diligently as a marketing strategy and deemed as an important tool in concept works of design disciplines of different scales through physical space, which reaches out to consumers. In this study, impacts of identity on spatial design are discussed in terms of interdisciplinary communication and tools used for transferring the meaning, which transforms identity into image are listed. Besides, the impact of spatial design on users' perception are explained in connection with graphic design, architecture and interior architecture. Tools used for meaning transfer, which play a role in defining and developing design based on identity are evaluated together with identity and image creating processes.

Keywords: Space, Graphic Design, Interdisciplinary Interaction

Giriş

Tasarım günümüze değin tarihsel süreç içerisinde teknik ve malzeme alanındaki gelişmelerle, deneyimleme-tecrübelerin ışığında, sanat akımlarının etkisiyle sürekli bir devinim ve gelişim içerisinde olmuştur. Tasarım anlayışı ve algılanışı, biçimlerin ve ifade ettikleri anlamların zamanla değişim göstermesine sebep olurken, son yıllarda, tasarım alanında da diğer alanlarda olduğu gibi küreselleşme ve artan rekabet koşulları nedeniyle ürün bazından hizmet sektörüne kadar değişen çeşitlilikte, markalaşma-kimlik belirleme sorunu önem kazanmıştır. Baudrillard'ın(2002) ifade ettiği gibi ürünün, kimlik konusunda verdiği mesajın kullanım değerinin önüne geçmesi, günümüzde üründen çok sahip olduğu anlamın önem kazandığını göstermektedir. Bu bağlamda, tasarımcılar sadece mühendislik alanından değil multidisipliner bakış açısıyla, sanat, grafik tasarımı, iletişim gibi farklı meslek gruplarının bir araya geldiği ekiplerden destek almaya özen göstermekte ve disiplinlerarası iletişim ile tasarımda çok yönlülüğü sağlamaya çalışmaktadırlar.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Sanayi Devrimi sonrasında mimarinin sanat ile yakın ilişkisinin kurulduğunu; De Stijl yaklaşımında ve heykel, zanaat, resim gibi çok yönlü, farklı sanat dallarının bir araya geldiği Bauhaus akımında görmekteyiz. Mimari tasarımın sanat ile iç içe olması, mekânsal kimlik çerçevesinde kavramsal bütünlüğü beraberinde getirmektedir. Bu kavramsal bütünlüğün gerçekleşmesinde grafik tasarımın; mekanın anlamsal boyutunu derinleştirerek, bilgi aktarımının sağlanmasında ve mekana kimlik kazandırılmasında rolü büyüktür. Özellikle son yıllarda grafik tasarımı reklam panoları ve tabelalarını düzenlemenin ötesinde çevresel ve mekânsal tasarımda bilgi aktarımı ile çevreye ve mimariye kimlik kazandırma konusunda etkili bir disiplin durumundadır.

Grafik Tasarım ve Tarihsel Gelişim

Varlığı tanımlayan ve türdeşlerinden farklılaşmasını sağlayan her türlü özellik kimliği oluşturur. Kimlik varlığın kendisini ifade etme biçimi olarak karşımıza çıkar. Kimliğin başkalarının hafızasında biçimlenmesi, algılanması ise imajı oluşturur. Grafik tasarımı görsel iletişimi sağlayan en önemli disiplinlerden, sanatlardan biri olup; kullanıcıya bilgiyi, mesajı kısa ve estetik yoldan aktaran görsel bir araçtır. Mimaride tasarımcı aktarmak istediği mesaj için mekanı kullanır. Bu hedef ile kullanıcıya yönelik tasarlanmış fiziki çevrede farklı ölçeklerde ele alınan mimari, iç mimari, endüstri ürünleri gibi tasarım disiplinleri ile grafik tasarım ortaklığı, işbirliği başarılı sonuçları beraberinde getirecektir.

Eski dönemlerden, üst paleolitik çağa, M.Ö.14.000'lere tarihlenen mağara resimleri insanoğlunun iletişim aracı olarak sanata yönelik ilk grafik çalışmalarından sayılabilir. Sanayileşmenin etkisinde modern yaşamın gelişimi, fotoğrafın keşfi, matbaanın kurulması ile grafik, afiş, katalog gibi ürünler ilk olarak ressamlar tarafından tasarlanmaya başlamış; bu nedenle tipografik özelliklerden çok resimsel yönleri ön planda tutulmuştur. Süreç içerisinde gelişen baskı teknikleri nedeniyle grafik tasarımı ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.

Grafik tasarım özellikle kitap tasarımları ile 18 yüzyılın sonlarına doğru resim sanatından ayrılarak kendi başına bir alan olmaya başlamış, 19 yüzyılda ise sanat ve tasarım konularına gösterilen tepkisel yaklaşımlar ile özellikle Bauhaus okulunun getirdiği yenilikler çerçevesinde hızlı gelişimini sürdürmüştür. Sonrasında ise Post-Modern kültürün kavramsal altyapısında var olan göstergebilimin etkisiyle perakende sektörünün dışında farklı fonksiyonlara sahip bina tipolojilerinde dahi mekânsal çekicilik, popüler olma durumu, farkındalık ve ayrıcalık oluşturma adına imaj ve algı ağırlıklı tasarım yaklaşımı ile mekana kimlik kazandırma çabaları hız kazanmıştır. Bu dönemde modern mimarinin yalınlığına karşı simgeler ile iletişime geçen grafik anlatım dilleri hem mimari hem de çevre tasarımında önem kazanmıştır.

Post Modernizm ve simgesel mimariyi benimseyen Venturi gibi tasarımcılar mimarlığı toplum ile iletişim kuran ana sistem olarak görmektedirler. Tasarımı geliştirilen mekanlarda mesaj iletiminin kuvvetlenmesi amacıyla farklı işlevleri örtüştürerek çeşitliliği artırmaya, bu yolla kimlik aktarımı sağlanmaya çalışılabilir. Bu amaçla grafik tasarımının konuları içerisinde yer alan marka-kimlik-imaj belirleme çalışmaları mimari tasarımda ayrı bir önem kazanmakta, simge, fotoğraf, kolaj, illüstrasyon, piktogram, tipografi çalışmaları ile mekânsal anlam aktarımı gerçekleştirilebilmektedir.

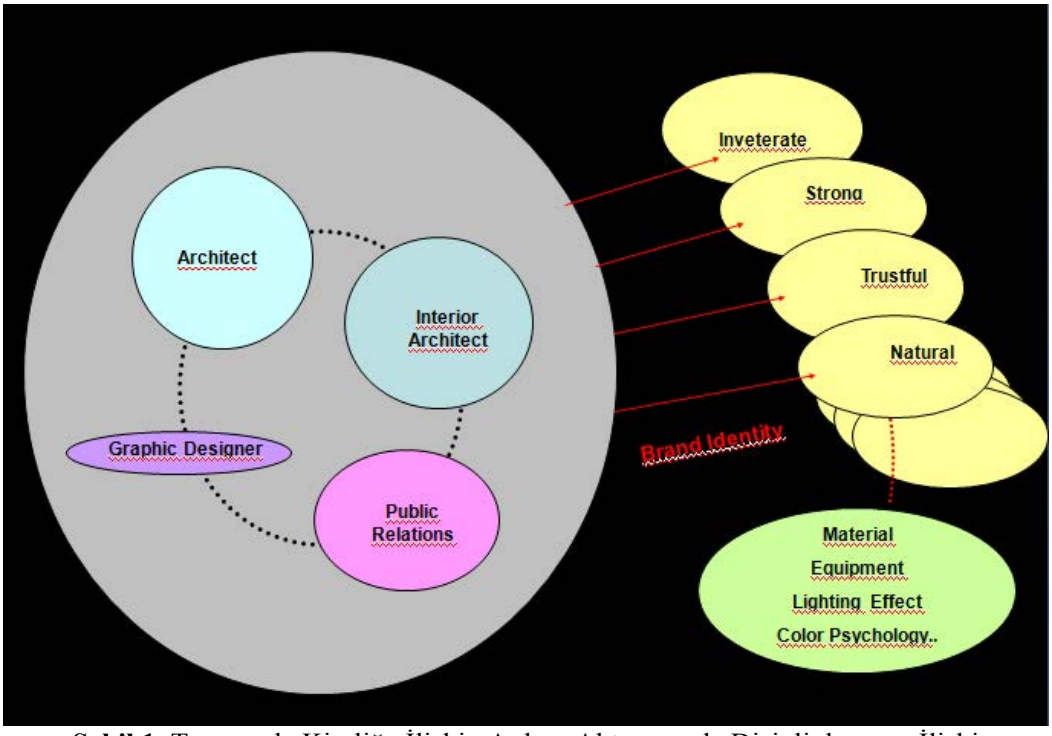
Yapı sektöründe son yıllarda gelişen malzeme ve teknoloji sayesinde anlam aktarımı sağlayan ve görsel algılamanın önemli olduğu grafik tasarımı- dijital teknoloji ve interaktif; harekete, kullanıcıya ya da çevresel uyaranlara duyarlı yüzeyler, saydamlığı değişen akıllı cam teknolojileri ve özellikle aydınlatma alanında geniş olanaklar sunan LED ve gelişmekte olan OLED teknolojileri ile- alışılagelmiş kullanımın ötesinde çeşitlendirilebilmekte ve tasarım olanakları genişlemektedir.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Görsel Algı- MekansalTasarım-Grafik Tasarımı İlişkisi

Kullanıcı tarafından algılanan görsel farklılık tasarım ile ortaya konulacağından sadece görme odaklı bir duyumdan ibaret olmanın ötesinde çeşitli duyumsal deneyimler içeren mimarlık, bizi aynı zamanda mekan ve zaman ile ilişkilendiren bir aracıdır (Pallasmaa, 2005). Mekan tasarlama ve oluşturma isteği, insanların sözel araçlar dışında nesnelerin, malzemelerin, renklerin ve şekillerin dili ile iletişim kurma biçimidir. Mekanın taşıdığı mesaj; somut, soyut, işitsel, görsel olgular üzerinden kullanıcılara disiplinler arası işbirliği sağlanarak kolayca iletilir. Tasarımda kimliğe ilişkin anlam aktarımının sağlanmasında disiplinler arası ilişki Şekil 1'de ifade edilmektedir.

Şekil 1. Tasarımda Kimliğe İlişkin Anlam Aktarımında Disiplinlerarası İlişki

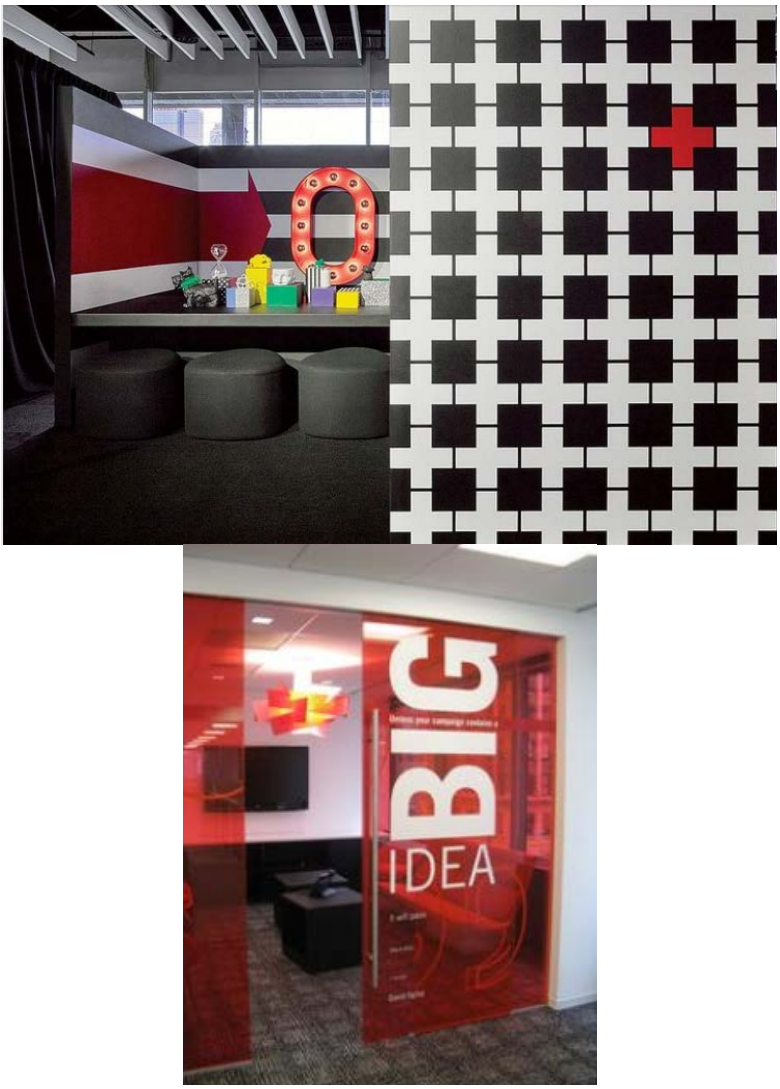
İnsan dış ortamdan uyaranlar ile algıyı oluşturan duyumsal bilgiler alır. Doğal ve yapılı çevrenin algılanmasında görsel duyu, işitme, koku ve dokunma duyularına oranla daha hızlı etki eder. Mekan ve kullanıcısı arasında kurulan görsel iletişim ile kimliğe ilişkin mesaj aktarımı, mekânsal işleyişe uygun çözüm önerileri grafik tasarım aracılığıyla kolayca sağlanabilir. Böylelikle oluşturulan tasarımda işlevselliğin yanı sıra mekana kazandırılan sanatsal kimlik ile farklılaşma ve görsel açıdan zenginlik ortaya çıkmaktadır.

Görsel algı kişiye göre değişkenlik gösterir. Tasarım ile iletilmek istenen mesajın algılanma sürecinde kullanıcının sahip olduğu psiko-sosyal ve kültürel özellikler, tecrübe durumu etkilidir. Görsel kimliğin oluşması, farklılığın ortaya çıkması, anlam aktarımının sağlanması ve mekanın grafik tasarımı açısından ele alınmasında hacmin sınırlarını belirleyen yüzeyler önemli rol oynamaktadır. Mekanın kabuğunu oluşturan bu yüzeyler; düşey düzlemler yani duvarlar, yatay düzlemler döşemelerdir. Ayrıca farklı düzlemleri birbirine bağlayan düşey sirkulasyon araçları ile mekanın donatı öğeleri de görsel kimlik açısından etkili diğer mimari öğelerdendir.

Mekansal ve grafik tasarımı ilişkisinde duvarlar Faulkner'e göre; bölme işlevi ile hacim içerisinde hacimler oluşturan, yönlendirme sağlayan özellikle mekânsal grafiğin en yoğun kullanıldığı yüzeylerdir. Duvarlar malzemesine göre opak, saydam, yarı saydam ya da saydamlığı değişen özellik gösterebilirler. Mekanın mahremiyet- açıklık, şeffaflık-kapalılık, bölünmüşlük ya da birlik gibi sıfatlar ile ifade edilmesinde etkin rol oynar (Şekil 2).

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Şekil 2. Duvar Düzleminde Grafik Tasarımı (URL-1<http://www.interiordesign.net. Alındığı tarih:15.06.2015)

Tasarım bütünlüğünü sağlamak için grafik tasarımının düşey düzlem yüzey özellikleri göz önünde bulundurularak yapılması gerekir. Düşey düzlemlerde yer alan kapı-pencere ise mekana açılan yüzey parçaları olması sebebiyle içerideki atmosfere ilişkin gerek biçimsel tasarım ve yapım tekniği gerekse sahip olduğu grafik tasarım ile mesajların iletildiği ilk yapı bileşenleridir. Bu bileşenlerin opak, saydam, yarı saydam olması, ahşap-metal-plastik v.b. malzemeden tercih edilmesi iletilecek mesaj açısından grafik tasarımı da belirleyecektir. Düşey düzlemlere yüklenecek işlevler sergi gibi, bilgi aktarımı sağlayacak panolar, tahtalar gibi ya da depolama amaçlı kullanılacak düzlemler gibi gerek malzeme ve teknoloji açısından gerekse grafik tasarımı açısından mimari tasarım bütünselliği içerisinde olmalıdır.

Mekansal ve grafik tasarımı birlikteliğinde döşemeler-zemin ise duvarlara benzer şekilde yakın mesafede kullanıcı ile temas halinde olan kot ya da malzeme farklılıkları ile işlevlerin ayrılmasında yönlendirme, süreklilik ve akış sağlanmasında etkili mekânsal grafik için yoğun kullanılan yüzeylerdir. Şekil 3 ve Şekil 4' de zemin üzerine işlenmiş grafik baskıların yer yer duvar hatta tavana doğru uzatılarak yönlendirici ve sınırlayıcı etki sağladıkları söylenebilir.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Şekil 3. Döşeme-Zemin Düzleminde Grafik Tasarımı (URL-2<http://librarytestkitchen.org, Alındığı tarih:15.06.2015)

Hacmin sınırlarından üst yatay düzlem –tavan iç mekanı tamamlayan, üçüncü boyutta kapatan, duvar ve zemine göre kullanıcının temas edemediği, daha uzağında konumlanan diğer bir önemli mimari öğedir. İnsanın görüş alanı bakış ekseni ile yatay ve düşey eksende 40 ° 'lik bir açı oluşturduğundan zemin-duvar-tavan mimari öğeleri tasarımı etkileyen, yönlendirme yapabilen ve belirlenen kimliğe ilişkin imajın oluşmasında grafik tasarımın etkin kullanılabildiği yüzeylerdir (Şekil 4).

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

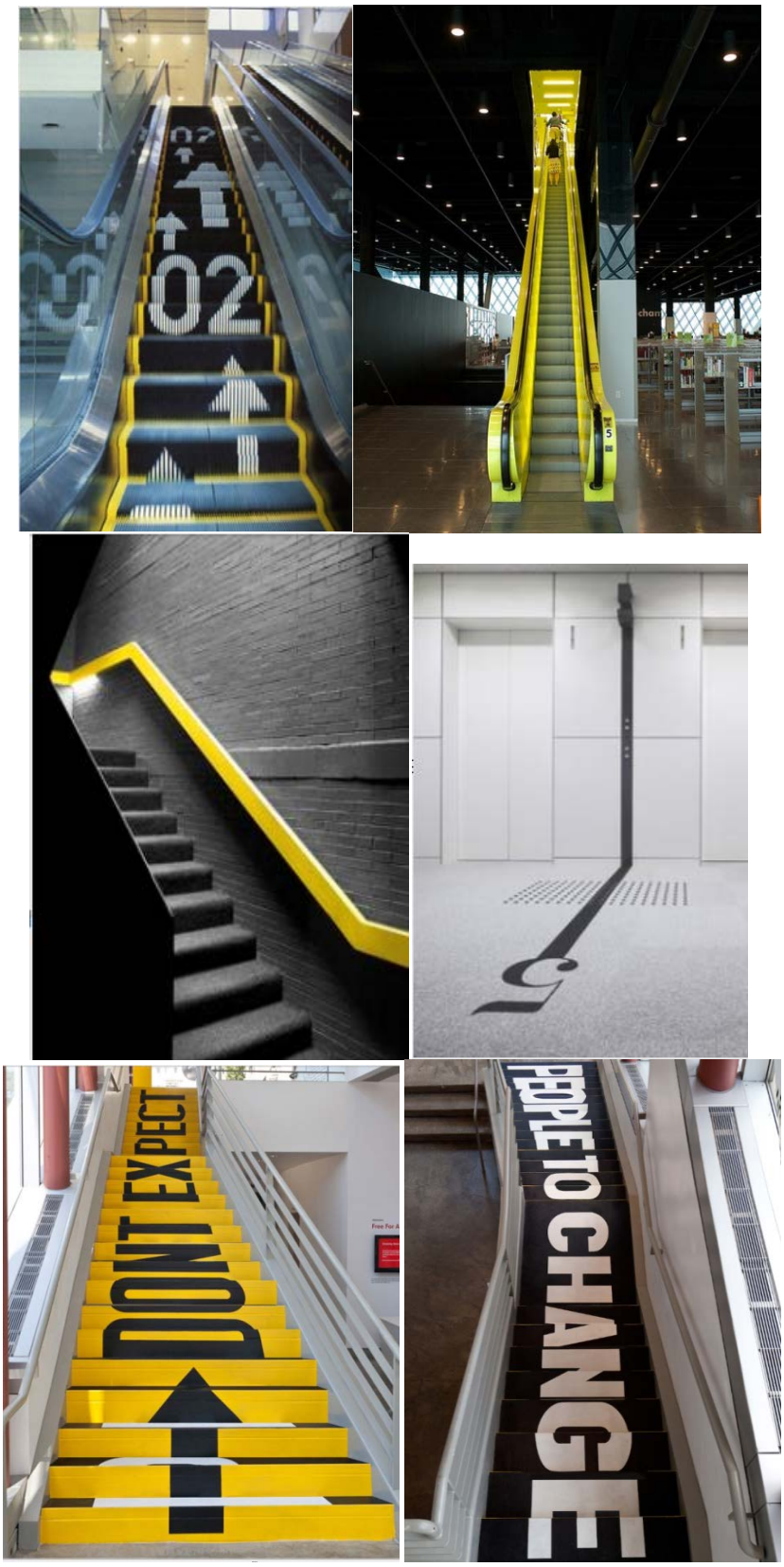

Şekil 4. Döşeme-Tavan Düzleminde Grafik Tasarımı(URL-3<http:// asphaltartusa.com, Alındığı tarih: 15.06.2015)

Düşey sirkülasyon araçları olan merdiven, rampa, asansör gibi yapı bileşenleri öncelikle kullanıcıların güvenliğini tehlikeye atmadan kotlar, katlar arasında süreklilik ve yönlendirme görevleri ile buna vurgu yapabilecek grafik tasarımlara zemin oluşturabilirler. Düşey sirkülasyon elemanları işlevselliklerinin yanısıra biçimleri, renk ve malzeme kompozisyonları ile yapıya estetik özellikler katan bir sanat objesi durumunda olabilirler. Şekil 5'de merdiven, asansör, yürüyen merdiven gibi farklı düşey sirkülasyon araçlarının mesaj ya da bilgi iletimine yönelik örnekler görülmektedir.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

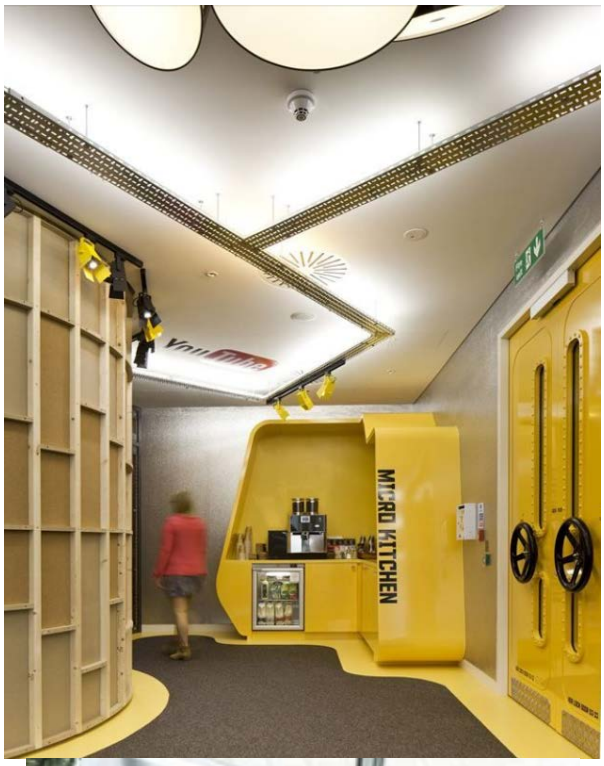

Şekil 5. Düşey Sirkülasyon-Grafik Tasarımı(URL-4<http://www.flicker.com, Alındığı tarih:15.06.2015)

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

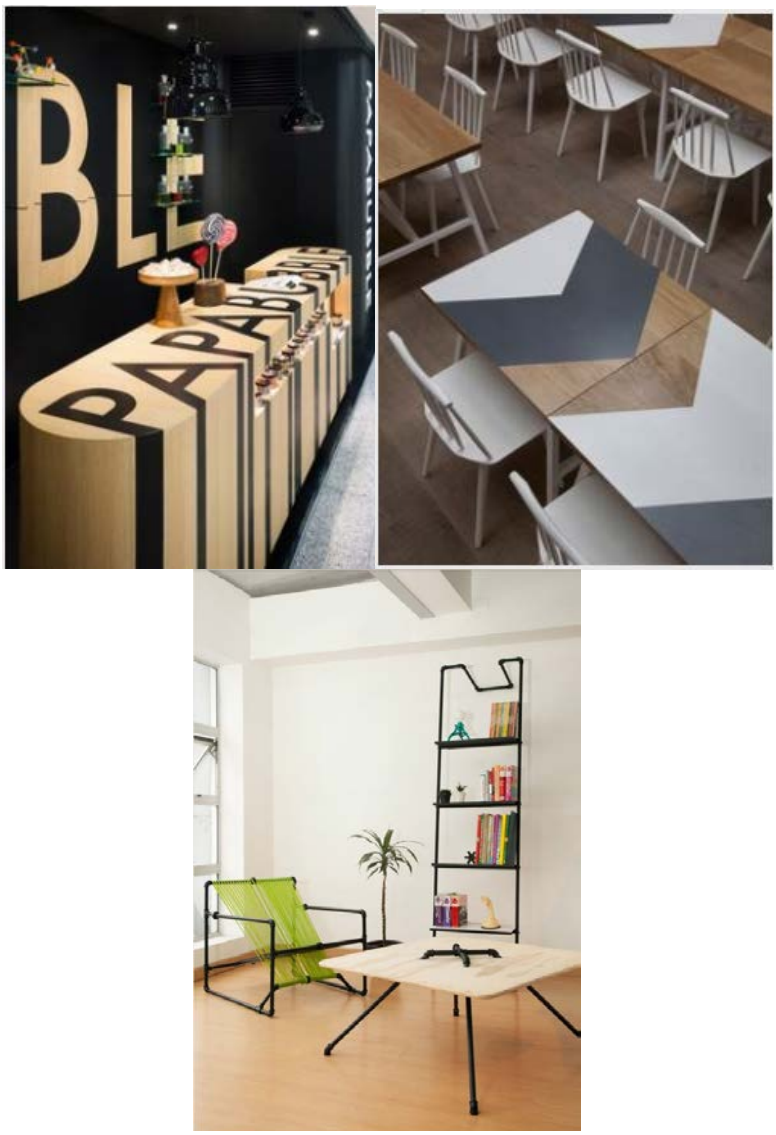
Donatı öğeleri ise sabit ve hareketli; görüş alanı içerisinde düşey-yatay-eğimli; yüksek-alçak konumda yer alabilirler, mekânsal tasarım ve kimliğe uygun olarak tasarlanmış, renklendirilmiş, doku verilmiş ve malzeme seçimi yapılmış donatı elemanları; fon-obje kontrastı ya da uyumu, ritm, süreklilik, harmoni, birlik içinde çeşitlilik, denge ve vurgu gibi temel tasarım ilkelerinin sağlanmasında ayrıca grafik tasarım açısından kullanıcı hafızasında kimliğe uygun mesajın oluşmasında etkin rol alırlar(Şekil 6).

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

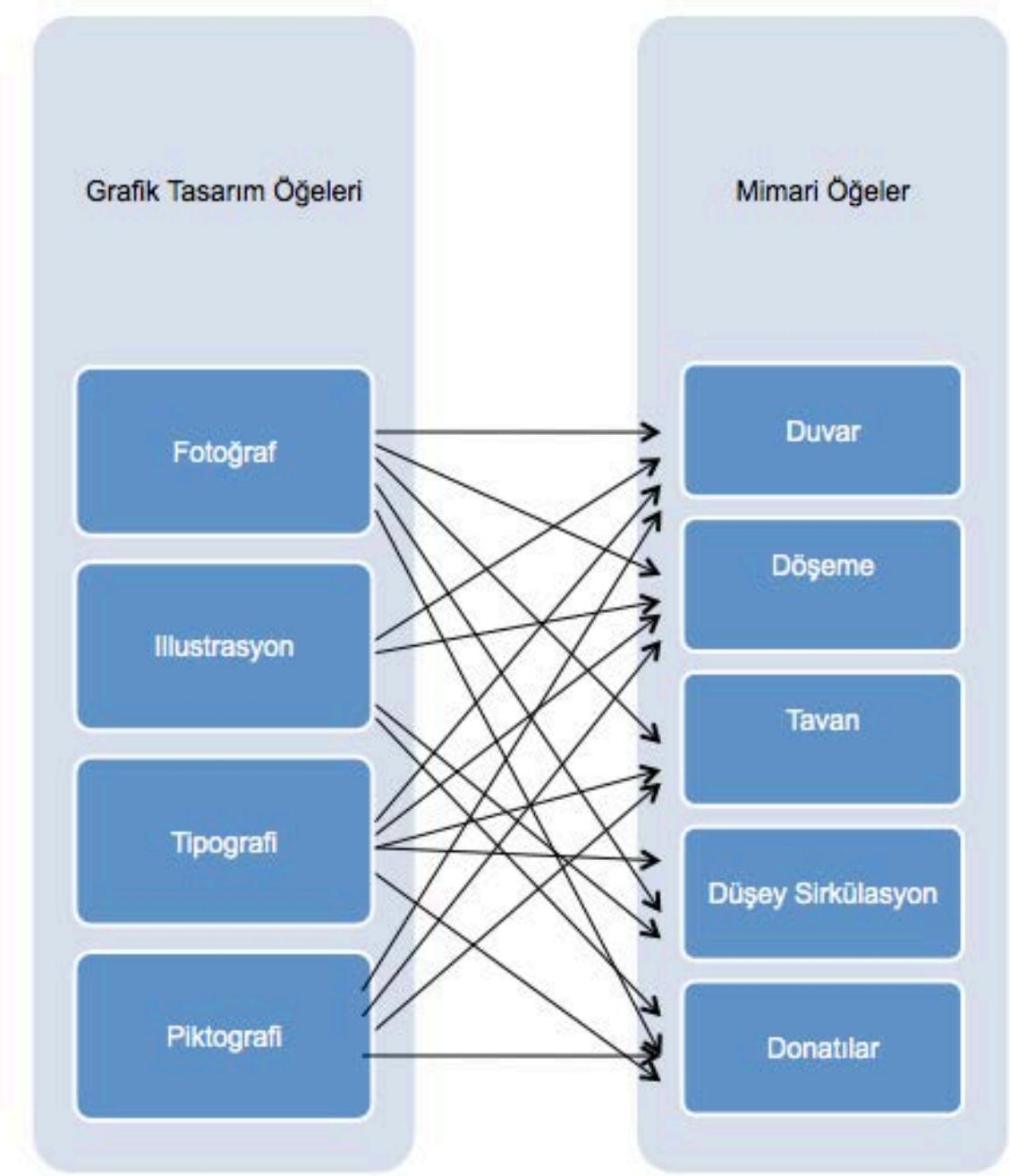

Şekil 6. Donatı- Grafik Tasarımı (URL-5<http://www.officefurniturescene.co.uk, Alındığı tarih:15.06.2015)

Mekanı oluşturan tüm yüzey ve donatılarda tasarımcının belirlediği mekan kimliği ve kullanıcıya vermek istediği mesajı vurgulayacak, pekiştirecek fotoğraf, illüstrasyon, tipografi ve piktogram gibi görsel imgeler ile düzenlenmiş mekânsal grafik tasarım kompozisyonları hem işlevsellik hem de başarılı bir görsel iletişim sağlanması bakımından titizlikle ele alınmalıdır. Hızla gelişen teknolojinin mekâna ait anlam aktarım araçları olan mimari öğelere uyarlanması ile mimari ve grafik tasarım ilişkisinin farklı boyut kazanarak yeni düzene uyum sağladığı görülmektedir. Şekil 7'de grafik tasarım araçları ile kimliğe ilişkin anlam aktarımı sağlayacak mimari öğeler arasında ilişkinin varyasyonları görülmektedir.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

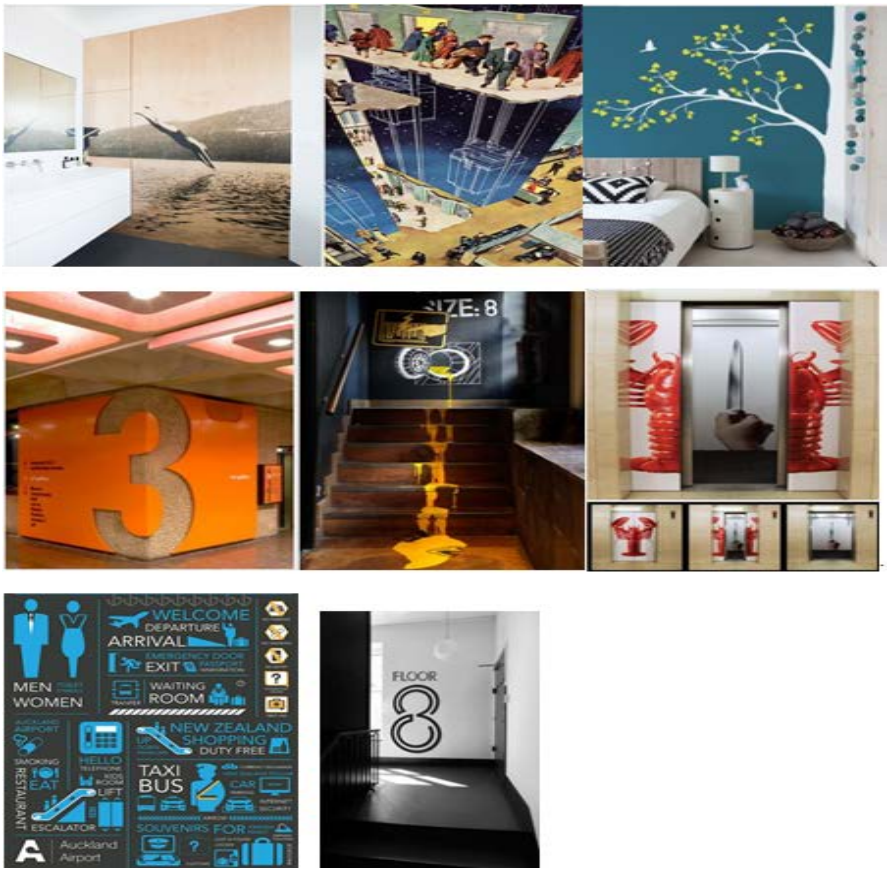

Şekil 7. Mekansal Anlam Aktarım Öğeleri-Grafik Tasarım İlişkisi

Görsel algıyı etkileyecek biçimde mekansal tasarımda kullanılan grafik tasarım öğelerinden grafik dili güçlü, yeterli ışık ve yüksek çözünürlüğe sahip fotoğraf ile iki boyutlu düzlemlerde sabit baskı ya da hareketli dijital düzenlemeler yapılabilir. Mekana kimlik kazandırmada etkili olarak kullanılan bir başka grafik çalışması ise illüstrasyonlardır. İllüstrasyonlar dil ve kültürden bağımsız olarak insanların anlayabileceği ortak sanatsal bir anlatım dili olup, mekan ve kullanıcısı arasındaki ilişkiyi kuvvetlendiren güçlü estetik bağlardandır. Harf ve çizgiler ile hacmi yani boşluğu şekillendiren tipografiler iki ya da üç boyutlu olabilirler. Mekan kimliğinin güçlü bir biçimde aktarımında diğer grafik tasarım öğeleri arasında önemli bir yere sahiptirler.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Şekil 8. Grafik Tasarım Araçları-Fotoğraf-İllüstrasyon-Tipografi-Piktogram(URL-6<http://www.design-milk.com, Alındığı tarih:15.06.2015)

Piktogram ise bir kavramı, nesneyi ya da işleyişi temsil eden uluslar arası sembol olarak tanımlanmaktadır. Grafiksel çizimler şeklinde bir anlatım dili olup; kuvvetli bir anlam aktarım aracıdırlar. Kullanıcı hafızasında planlanan imaj oluşumunda kimliğe bağlı mesaj iletiminde güçlü grafik tasarım aracı olarak iki boyutlu yüzeylerde ya da hacim içerisinde üç boyutluluk kazanarak mekan içerisinde estetik ve işlevsel fonksiyona sahiptirler. Şekil 8' de mimari öğeler üzerinde fotoğraf, illüstrasyon, tipografi, piktogram gibi farklı grafik tasarım çalışmalarından örnekler görülmektedir.

SONUÇ

Günümüzde başarılı tasarımların multidisipliner yaklaşıma ve çalışmalara açık olduğunu görmekteyiz. Bir etkileşim ve deneyim yeri olan mimari; işlevsel, estetik tasarım özellikleri ile kullanışlı sanatsal bir üretim olmanın yanı sıra kurumsal kimlik çalışmalarının mekan aracılığıyla kullanıcıya aktarıldığı bir fiziki ortam, yaşam alanıdır.

Mekanın ömrü içerdiği eylemler ve kullanıcılarının varlığına kıyasla daha uzundur. Zamanla işlevi değişen ya da farklı kullanıcı gruplarına hizmet eden mekanlarda mekanın fiziki varlığı aynı kalsa da taşıdığı mesaj, kurduğu iletişim farklılaşır. Mekan yaşatacağı deneyim üzerinden imajı doğrudan etkileyeceğinden, anlam aktarım öğelerinin önemlilerindendir. Mekanın konumu ve dış çevre ile ilişkisinden başlayarak, iç mekan tasarımından donatılardaki detaylara, renk ve aydınlatma tasarımlarından grafik ifadelere kadar tasarım ile ilgili çok geniş bir yelpazeyi, farklı tasarım kararlarını kapsar. Bütün bu tasarım kararlarının bağlı bulunacağı konsept, bütünde kimliği ifade eder.

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Kurumsal kimliğin, görsel algı oluşturacak biçimde mekana yansıtılmasında mimari-grafik tasarımı ilişkisi bütüncül yaklaşım ile ele alınmalıdır. Bu disiplinlerarası işbirliğinin desteklenmesi mekanın kimlik kazanma sürecini olumlu yönde etkileyecektir. Tarihsel sürece bakıldığında disiplinlerarası tasarım yaklaşımlarının genelde başarılı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Disiplinlerarası etkileşim tasarımcının hem yeteneklerini hem özgünlüğünü geniş bakış açısıyla mekana yansıtmasını kolaylaştıracak, tasarım sürecini besleyecek ve mekansal iletişim ile yeni deneyimlerin ortaya çıkmasına imkan sunacaktır.

KAYNAKLAR

Baudrillard,J.,2012, Tüketimin Tanımına Doğru, Mimarlık ve Tüketim, Boyut Yayınları, İstanbul,s:67-72

Faulkner, R. (1979). Planning a Home. Holt, Rinehartand Winston, New York.

Pallasmaa, J., 2005, The Eyes of the Skin: Architecture and Senses, Wiley, Chichester

URL-1<http://www.interiordesign.net. Alındığı tarih:15.06.2015

URL-2<http://librarytestkitchen.org, Alındığı tarih:15.06.2015

URL-3<http:// asphaltartusa.com, Alındığı tarih: 15.06.2015

URL-4<http://www.flicker.com, Alındığı tarih:15.06.2015

URL-5<http://www.officefurniturescene.co.uk, Alındığı tarih:15.06.2015

URL-6<http://www.design-milk.com, Alındığı tarih:15.06.2015

Gönderim Tarihi: 20.03.2015, Kabul Tarihi: 22.06.2015, DOI NO: 10.7456/10503100/006

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication